

Hoffmannová proti Rakousku, rozsudek ze dne 23. 6. 1993

Stěžovatel: Hoffmannová

Žalovaný stát: Rakousko

Číslo stížnosti: 12875/87

Datum: 23.06.1993

Článek Úmluvy: čl. 14

čl. 32 odst. 1

čl. 43

čl. 47

čl. 8

čl. 8 odst. 1

čl. 9

Rozhodovací formace: Senát

Soud: Evropský soud pro lidská práva

Hesla: diskriminace, respektování rodinného života, rodinný život, svoboda náboženského vyznání, svoboda svědomí, vzdělávání

Významnost: 1

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA

23. června 1993

VĚC HOFFMANNOVÁ

(Rozsudek ve věci Hoffmannová v. Rakousko)

Evropský soud pro lidská práva (dále jen „Soud“), zasedající v souladu s článkem 43 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) a s relevantními ustanoveními Jednacího řádu Soudu jako senát, který tvořili soudci R. Bernhardt, předseda, F. Matscher, L.-E. Pettiti, B. Walsh, C. Russo, N. Valticos, I. Foighel, M.A. Lopes Rocha, G. Mifsud Bonnici, jakož i M.-A. Eissen, tajemník Soudu, a H. Petzold, zástupce tajemníka Soudu, po neveřejném jednání, které se konalo ve dnech 29. ledna a 26. května 1993, vynesl posledně uvedeného dne následující rozsudek:

POSTUP

1. Případ byl postoupen Soudu Evropskou komisí pro lidská práva (dále jen „Komise“) dne 13. dubna 1992 v rámci tříměsíční lhůty stanovené článkem 32 odst. 1 a článkem 47 Úmluvy. Tomu předcházela stížnost (č. 12875/87) proti Rakouské republice, podaná Komisi podle článku 25 Rakušankou, paní Ingrid Hoffmannovou, dne 20. února 1987.

Žádost Komise se opírala o články 44 a 48 a o prohlášení, jímž Rakousko uznalo obligatorní jurisdikci Soudu (článek 46). Předmětem stížnosti bylo získat rozhodnutí o tom, zda skutkový děj případu zakládá porušení závazků odpovědného státu podle článků 8, 9 a 14 Úmluvy a článku 2 Protokolu č. 1.

2. V odpovědi na dotaz učiněný v souladu s ustanovením 33 odst. 3 písm. d) Jednacího řádu Soudu stěžovatelka prohlásila, že si přeje zúčastnit se řízení, a určila advokáta, který ji bude zastupovat (ustanovení 30 Jednacího řádu Soudu). Předseda dovolil advokátovi, aby používal německý jazyk (ustanovení 27 odst. 3 Jednacího řádu Soudu).
3. Senát, který byl k tomuto účelu vytvořen, zahrnoval ex officio pana F. Matschera, zvoleného soudce s rakouským občanstvím (článek 43 Úmluvy), a pana R. Ryssdala, předsedu Soudu (ustanovení 21 odst. 3 písm. b) Jednacího řádu Soudu). Dne 25. dubna 1992 předseda vylosoval za účasti tajemníka Soudu jména dalších sedmi členů, jimiž se stali L.-E. Pettiti, B. Walsh, R. Macdonald, C. Russo, N. Valticos, I. Foighel a G. Mifsud Bonnici (článek 43 in fine Úmluvy a ustanovení 21 odst. 4 Jednacího řádu Soudu). R. Macdonald byl později nahrazen M. A. Lopesem Rochou, náhradním soudcem, protože se nemohl zúčastnit (ustanovení 22 odst. 1 a ustanovení 24 odst. 1).
4. R. Ryssdal se ujal funkce předsedy senátu (ustanovení 21 odst. 5 Jednacího řádu Soudu) a prostřednictvím tajemníka Soudu konsultoval se zástupcem rakouské vlády (dále jen „Vláda“), s delegátem Komise a s právním zástupcem stěžovatelky ohledně organizace řízení (ustanovení 37 odst. 1 a ustanovení 38 Jednacího řádu Soudu). V souladu s nařízeními a instrukcemi obdržel tajemník Soudu stanovisko stěžovatelky dne 17. září 1992 a stanovisko Vlády dne 21. září 1992. Sekretář Komise sdělil, že její delegát přednese své stanovisko při ústním jednání.
5. V souladu s rozhodnutím předsedy se veřejné ústní jednání konalo v Paláci lidských práv ve Strasbourgu dne 25. ledna 1993. Předtím se Soud sešel k přípravnému zasedání. R. Bernhardt, místopředseda Soudu, nahradil R. Ryssdala, který se nemohl zúčastnit (ustanovení 21 odst. 5 druhý sub-paragraf Jednacího řádu Soudu).

Před Soud předstoupili:

(a) za Vládu W. Okresek, Spolkové kancléřství, zástupce, F. Haug, Spolkové ministerstvo zahraničních věcí, poradce;

(b) za Komisi J. Liddyová, delegát;

(c) za stěžovatelku R. Kohlhofer, advokát, poradce, A. Garay, advokát, poradce, H. Reinoldner, poradce.

Soud vyslechl jejich přednesy, jakož i odpovědi na otázky některých svých členů.

SKUTKOVÁ ZJIŠTĚNÍ

1. Zvláštní okolnosti případu
2. Úvod
3. Paní Ingrid Hoffmannová je rakouská občanka, která žije v Gaissau. Je v domácnosti.
4. V roce 1980 se paní Hoffmannová – tehdy slečna Bergerová – provdala za pana S., telefonního technika. V té době byli oba římskokatolického vyznání.

Narodily se jim dvě děti, syn Martin v roce 1980 a dcera Sandra v roce 1982. Obě byly pokřtěné v římskokatolické církvi.

8. Stěžovatelka opustila římskokatolickou církev a stala se svědkyní Jehovovou.
9. Dne 17. října 1983 zahájila stěžovatelka rozvodové řízení proti panu S. Opustila jej v srpnu

nebo v září 1984, kdy rozvodové řízení stále ještě probíhalo, a vzala si s sebou děti.

Rozvod byl vyhlášen dne 12. června 1986.

1. Řízení před Okresním soudem v Innsbrucku
2. Po rozvodu požádala stěžovatelka a rovněž pan S. Okresní soud v Innsbrucku, aby jim byla k dětem přiznána rodičovská práva. Pan S. uvedl, že jestliže děti budou ponechány v matčině péči, existuje riziko, že budou vychovány způsobem, který jim bude škodit. Tvrdil, že výchovné principy náboženské sekty, k níž stěžovatelka náleží, jsou nepřátelské vůči společnosti v tom, že odrazují od styků s nečleny, od všech projevů vlastenectví (jako například od zpívání státní hymny) a od náboženské tolerance. To vše by zavádělo děti do sociální izolace. Navíc zákaz Svědků Jehovových přijmout transfuzi krve by mohl vést k situaci, kdy by byl ohrožen jejich život nebo jejich zdraví.

Pokud jde o syna Martina, pan S. poznamenal, že bude eventuálně muset odmítnout výkon vojenské služby nebo dokonce i požadovanou náhradní civilní službu.

Stěžovatelka tvrdila, že je vhodnější osobou pro péči o děti, neboť se jim může zcela věnovat a jako matka pro ně může lépe vytvořit nezbytné rodinné prostředí. Uvedla, že pan S. jim dokonce neposkytoval výživné, což byl povinen jak z právního, tak i z morálního hlediska. Přiznala však, že má v úmyslu vychovávat děti v její víře.

Oddělení péče o mládež Okresního úřadu v Innsbrucku se vyjádřilo v tom smyslu, že by přednost při udělení rodičovských práv měla být dána stěžovateli; přitom se odvolalo, inter alia, na znalecký posudek dětského psychologa.

11. Rozhodnutím ze dne 8. ledna 1986 přiznal okresní soud rodičovská práva stěžovateli a odepřel je panu S.

PODLE JEHO ODŮVODNĚNÍ JE TŘEBA VZÍT V ÚVAHU POUZE BLAHO DĚTÍ. MATERIÁLNÍ ŽIVOTNÍ PODMÍNKY OBOU RODIČŮ BYLY TAKOVÉ, ŽE KAŽDÝ Z NICH BY BYL SCHOPEN ŘÁDNĚ O DĚTI PEČOVAT; OTEC BY VŠAK POTŘEBOVAL MATČINU POMOC. DĚTI MĚLY SILNĚJŠÍ CITOVÉ VAZBY NA STĚŽOVATELKU, NEBOŽ S NÍ JIŽ ŽILY ROK A PŮL, A ODDĚLIT JE OD NÍ BY PRO NĚ MOHLO ZNAMENAT PSYCHOLOGICKOU ÚJMU. Z TOHO VYPLÝVÁ, ŽE JE VHODNĚJŠÍ PONECHAT DĚTI U MATKY.

Okresní soud dále konstatoval:

„Proti tomu otec dětí prohlásil, v podstatě šlo o jeho jediný argument, že členství Ingrid S. v náboženské sektě Svědků Jehovových má závažné negativní účinky na děti. Pokud jde o to, mělo by být okamžitě vyjasněno, že náboženské přesvědčení rodičů jako takové není v žádném případě relevantním kritériem při rozhodování o rodičovských právech a povinnostech podle článku 177 odst. 2 občanského zákoníku. Tato práva nelze rodiči odepřít nebo mu je odejmout z pouhého důvodu, že náleží k náboženské menšině.

V tomto konkrétním případě je však třeba posoudit, zda matčino náboženské přesvědčení má negativní vliv na její výchovu dětí, k čemuž by se mělo přihlédnout, a zda není v důsledku toho jejich tělesná i duševní pohoda zhoršena. Především se zdá, že Ingrid S. by nedovolila, aby jejím dětem byla poskytnuta transfuze krve; že ona sama odmítá společné oslavy takových obvyklých svátků, jako jsou Vánoce či Velikonoce; že děti musí prožívat určité napětí ve vztahu k prostředí, které neodpovídá jejich víře; a že jejich integrace do sociálních zařízení, jako jsou například školka a škola, se stává obtížnější. Nicméně otcovo pojetí kompletní sociální izolace jako důsledku matčina náboženství se nejeví ve světle předložených faktů jako opodstatněné. Navíc, v průběhu předkládání

faktů se neobjevilo žádné nebezpečí hrozící vývoji některého z dětí.

Je pravdou, že předložená fakta (krevní transfuze, svátky, obtížná sociální integrace) mohou mít pro děti v podstatě negativní důsledky. Tento bod musí být nyní posouzen v kontextu s tímto konkrétním případem. Především se zdá, že otcův argument, že Martin a Sandra budou odmítnutím krevní transfuze vystaveny riziku vážného ohrožení jejich života a zdraví, nemá rozhodující význam. Nebude-li dáno svolení rodičů k lékařsky nezbytné krevní transfuzi některého z dětí, bude moci být takovýto souhlas nahrazen soudním rozhodnutím v souladu s článkem 176 občanského zákoníku (srovnej rozhodnutí Zemského soudu v Innsbrucku ze dne 3. července 1979, 4R 128/79). V každém případě podle této právní normy může každý požádat soud o nařízení, které je nezbytné pro zajištění tělesné i duševní pohody dítěte, pokud je rodič svým chováním ohrožuje. Ve světle této možnosti požádat soud, která je k dispozici v každé době, není nutné z matčina postoje ke krevní transfuzi dovozovat, že dětem hrozí nějaké nebezpečí.

Pokud jde o odmítání svátků ze strany Ingrid S., je třeba přihlídnout k jejímu výslovnému souhlasu dovolit otci, aby si při těchto příležitostech bral děti k sobě a oslavoval je s dětmi tak, jak uzná za vhodné. Matčino náboženské přesvědčení tudíž nepřipravuje ani Martina, ani Sandru o možnost slavit tyto svátky běžným způsobem, takže ani z tohoto hlediska nelze shledat žádnou újmu vůči dětem.

Pokud se týká výhrad ohledně matčiny výchovy dětí vyplývajících z jejího náboženství, pak jedinou výhradou určitého významu je okolnost, že Martin a Sandra budou mít v pozdějším životě víc problémů při hledání jejich cesty do sociálních skupin v důsledku náboženských příkazů Svědků Jehovových a ocitnou se do určité míry ve zvláštním postavení. Soud to však nemůže pokládat za tak škodlivé pro blaho dětí, aby z tohoto důvodu nebyly svěřeny matce, k níž mají tak úzký psychický vztah a na jejíž péči jsou zvyklé. Pečlivé zvážení musí vést k závěru, že navzdory obtížnější sociální integraci, která byla diskutována výše, zdá se být více v zájmu blaha dětí svěřit rodičovská práva matce, než je převést na otce.“

1. Řízení před Zemským soudem v Innsbrucku
2. Pan S. se proti výše uvedenému rozhodnutí odvolal k Zemskému soudu v Innsbrucku.
3. Zemský soud odvolání zamítl rozhodnutím ze dne 14. března 1986. V odůvodnění jeho rozhodnutí bylo uvedeno následující:

„Těžiště odvolání spočívá v argumentaci, že rozhodnutí prvoinstančního soudu není slučitelné s blahem dětí z hlediska matčina členství v náboženské sektě Svědků Jehovových. V této souvislosti odvolatel uvádí kritéria a cíle specifické pro tuto náboženskou sektu a z nich vyplývající sociální postoje, které jsou podle jeho názoru špatné; z toho podle jeho názoru vyplývá, že obě děti utrpí újmu, budou-li rodičovská práva a povinnosti přiznány matce, a zejména že budou moci být donuceny k sociální izolaci, vzdálené od reality.

Odvolatelova argumentace je v tomto ohledu nesprávná. Svědci Jehovovi, formálně známí jako Skuteční studenti Bible, sekta vycházející z vlastní interpretace Bible, nejsou v Rakousku postaveni mimo zákon; lze tudíž mít za to, že cíle, které sledují, nejsou ani v rozporu se zákonem, ani neurážejí morálku (viz článek 16 základního zákona ve spojení s článkem 9 Evropské úmluvy o lidských právech). Proto matčino členství v této náboženské sektě nemůže samo o sobě znamenat nebezpečí pro blaho dětí ...

Lze připustit, že matčino náboženství bude mít s největší pravděpodobností negativní vliv na péči o děti a výchovu a že mohou zažít určité napětí ve vztahu k okolí, které nebude odpovídat jejich víře. Prvoinstanční soud se již dlouho zabýval částí odvolatelových argumentů, které se k tomu vztahují, a uvedl podrobné a přesvědčivé důvody, proč otcovy námitky proti přiznání rodičovských práv a

povinností matce nemohou být zdaleka rozhodující. Nové body vyzdvižené v odvolání - týkající se nepochopení demokracie a nepodřízení se státu - nemohou vyvolat pochybnosti ohledně prvoinstančního rozhodnutí, pokud jde o blaho dětí; v tomto ohledu postačí odvolat se na právní uznání náboženské sekty Svědků Jehovových, což znamená, na rozdíl od tvrzení odvolatele, že prvoinstanční soud nemusel ve skutečnosti požadovat ex officio znalecký posudek o cílech a povaze Svědků Jehovových. Prvoinstanční řízení nebylo ani neúplné proto, že nebyl vyžádán znalecký posudek ohledně otázky transfuze krve odmítané Svědky Jehovovými, jež byla v odvolání znovu nastolena; v případě, že soudní prostředek nápravy (rozhodnutí podle článku 176 občanského zákoníku) přijde pozdě, pak v konečné instanci bude na ošetřujícím lékaři pacienta při posuzování tohoto problému, aby dospěl k rozhodnutí především za účelem lékařského zákroku k záchraně života a teprve na druhém místě aby vzal v úvahu odmítání transfuze, což je příznačné pro Svědky Jehovovy.

Další odvolatelova argumentace - v tom smyslu, že řádně upravený přechod dětí k němu a řádně upravené právo návštěv matky nemohou vyvolat stejný šok, jaký nastal při matčině odvedení dětí, a že odvoláním napadené rozhodnutí legalizovalo její jednostranné jednání - není rovněž přesvědčivá. Odvolatel přehlíží skutečnost, že s ohledem na rozhodující význam blaha dětí způsob, jakým se dostaly na místo, kde je jim v současné době poskytována péče, není nezbytně rozhodující. Dokonce i protiprávní jednání by bylo relevantní pouze do té míry, že by se z něho dalo vyvodit, že není vhodné pro péči a výchovu; jinak není rozhodující pro určení, komu mají být přiznána rodičovská práva a povinnosti, zda dotčený rodič začal pečovat o děti bez schválení. Pravdou však zůstává, že obě děti se po dlouhou dobu harmonicky vyvíjely v péči matky, že existuje užší vazba na matku než na otce a že bez ohledu na náboženské a filozofické názory matky žádné z dětí neutrpělo újmu na svém fyzickém nebo - především - psychickém vývoji; odvolatel skutečně nemůže seriózně tvrdit, že na psychickém vývoji dětí skutečně utrpěly újmu.“

1. Řízení před Nejvyšším soudem
2. Pan S. podal dovolání k Nejvyššímu soudu.
3. Rozhodnutím ze dne 3. září 1986 Nejvyšší soud zvrátil rozsudek Zemského soudu v Innsbrucku a přiznal rodičovská práva panu S. namísto stěžovatelky. Odůvodnění bylo následující:

„Odvolatel zatím netvrdil, že děti náleží k římskokatolickému náboženství; uváděl však, a to bylo skutečně prokázáno, že je matka vychovává v souladu se zásadami učení Svědků Jehovových. Je rovněž nesporné, že děti k tomuto vyznání nepatří. Proto měly nižší soudy přezkoumat, zda matčina výchova tímto způsobem neodporuje ustanovením spolkového zákona z roku 1985 o náboženské výchově dětí BGB1 1985/155 (novelizace zákona ze dne 15. července 1921 o náboženské výchově dětí, dRGB I. 939). Podle článku 1 zákona z roku 1921 má být o náboženské výchově dítěte rozhodnuto svobodně uzavřenou dohodou mezi rodiči, pokud na nich spočívá odpovědnost je vychovávat. Takováto dohoda může být kdykoliv změněna a její platnost končí smrtí jednoho z manželů. Článek 2 odstavec 2 zákona z roku 1921 stanoví, že pokud takováto dohoda neexistuje nebo přestane existovat, pak se na náboženskou výchovu dětí budou vztahovat ustanovení občanského zákoníku týkající se péče o děti a o jejich výchovu. Avšak podle článku 2 zákona z roku 1921 nemůže za existence manželství žádný z rodičů bez souhlasu druhého rodiče rozhodnout v tom smyslu, že dítě má být vychováváno ve víře odlišné od víry, kterou sdíleli oba rodiče během manželství, nebo od víry, v níž bylo dosud vychováváno.

Jelikož v žádném případě nepatří děti k víře Svědků Jehovových, odporuje jejich výchova podle principů této sekty (která není, jak stěžovatel správně poukazuje, uznanou náboženskou společností: viz Adamovich-Funk, Rakouské ústavní právo, díl 3, str. 415) článku 2 odstavec 2 zákona z roku 1921. Tím, že Zemský soud toto ustanovení neaplikoval, evidentně tento zákon porušil.

Navíc, nižší soudy při svém rozhodování nevěnovaly náležitou pozornost blahu dětí....

Skutečnost, že matka, jak bylo prokázáno, by odmítla souhlasit s tím, aby dětem byla poskytnuta nezbytná transfuze krve, znamená pro jejich tělesnou i duševní pohodu nebezpečí, protože požadování na soudu, aby nahradil souhlas matky ... by mohlo v naléhavých případech znamenat průtah ohrožující zdraví, přičemž lékařský zákrok bez vyžádání souhlasu od osoby oprávněné k péči o dítě se pokládá za protiprávní ... Bylo rovněž prokázáno, že jsou-li děti vychovávány v souladu s náboženským učením Svědků Jehovových, dostávají se okraj společnosti. Při počátečním rozhodnutí o tom, kterému z rodičů má být přiznáno právo poskytovat péči a výchovu, nelze tyto okolnosti ignorovat. I když se upřednostňuje, aby o malé děti pečovala jejich matka ... , lze tuto zásadu aplikovat pouze tehdy, že všechny ostatní věci jsou rovnocenné ... Pokud jde o přisouzení rodičovských práv, neexistuje zde žádné privilegium pro matky ... Stres vyvolaný u dětí tím, že jsou převedeny do péče druhého rodiče, který je na každý pád obyčejně přechodný, musí být akceptován v jejich vlastním zájmu ... Spis neobsahuje žádný dokumentační základ pro domněnku, že změna pečovatele by s vysokou pravděpodobností způsobila dětem vážnou psychickou újmu“ ...

Dokonce i podle názoru nižších soudů je otec schopen se o výchovu dětí postarat, protože ty mají dobrý vztah k němu i ke své babičce, která by se postarala o jejich zaopatření a výchovu během otcovy přítomnosti v zaměstnání; možnost ubytování pro děti v domě otcových rodičů je zajištěna. Proto je v zájmu dětí pouze převod rodičovských práv a povinností na otce.“

1. Svědkové Jehovovi
2. Svědkové Jehovovi jsou zvláštním náboženským hnutím, které celosvětově zahrnuje asi čtyři miliony lidí, nepočítaje v to nezapojené sympatizanty. Toto hnutí vzniklo v Americe v sedmdesátých letech 19. století. Původně známé pod názvem Mezinárodní studenti Bible převzalo svůj nynější název v roce 1931.
3. Základním rysem doktríny Svědků Jehovových je přesvědčení, že originál Písma Svatého v hebrejštině a v řečtině je zjeveným slovem Jehovy Boha, takže musí být akceptován jako literární pravda.

Odmítání akceptovat transfuzi krve se opírá o několik odkazů na Písmo, především na Akt 15: 28-29, který zní takto (překlad Nový svět):

„Pro svatého ducha a nás samých upřednostňujeme nenakládat na vás další břemeno, s výjimkou nezbytných věcí, za účelem zdržení se věcí obětovaných idolům a od krve a od věcí uškrcených a od smilstva. Budete-li se pečlivě těmto věcem vyhýbat, budete prosperovat...“

III. Relevantní vnitrostátní právo

1. Občanský zákoník
2. Článek 177 rakouského občanského zákoníku upravuje péči o děti v případě, jakým je zánik manželství jejich rodičů rozvodem. Jeho znění je následující:

„(1) Jestliže manželství rodičů legitimního nezletilého bylo rozvedeno, anulováno nebo prohlášeno za neplatné, nebo jestliže rodiče spolu nežijí jinak než pouze po přechodnou dobu, mohou předložit soudu dohodu o tom, který z nich v budoucnu bude o dítě pečovat. Soud dohodu schválí, bude-li v zájmu blaha dítěte.

(2) Není-li dohoda dosaženo v přiměřené lhůtě, nebo není-li dosažená dohoda v zájmu blaha dítěte, soud rozhodne, který z rodičů bude mít v budoucnu dítě ve výlučné péči; v případě separace rodičů, která není pouze přechodná, bude takovéto rozhodnutí přijato pouze na žádost jednoho z nich.“

19. Během manželství rodičů i po jeho zániku je možné požádat soud, aby svým schválením nebo souhlasem nahradil schválení nebo souhlas rodičů (nebo rodiče). Relevantním je zde

ustanovení článku 176, které zní takto:

„Jestliže je chováním rodičů ohroženo blaho nezletilého, může kdokoliv požádat soud, aby vydal nařízení nezbytná k ochraně blaha dítěte. Takovéto nařízení může být rovněž vydáno na žádost jednoho z rodičů, pokud se rodičům nepodařilo dosáhnout dohody o záležitosti, která je pro dítě důležitá. Soud může zejména zrušit poručnictví k dítěti, a to buď zcela, nebo zčásti, včetně práva schvalování a souhlasu upraveného zákonem. V jednotlivých případech lze soud rovněž požádat o to, aby svým schválením nebo souhlasem nahradil rodičovské schválení nebo souhlas požadovaný zákonem, neexistuje-li oprávněný důvod k zamítnutí.“

20. Při přijímání rozhodnutí podle článků 176 a 177 se soudy řídí kritérii stanovenými v článku 178a, který zní takto:

„Při posuzování zájmů nezletilého je třeba náležitě vzít v úvahu jeho či její nadání, schopnosti, sklony a možnosti vývoje, jakož i materiální možnosti rodičů“

1. Úprava náboženského života

2. Náboženská svoboda je garantována článkem 14 základního zákona, který zní takto:

„(1) Naprostá svoboda náboženství a svědomí je každému zaručena.

(2) Užívání občanských a politických práv nezávisí na náboženském vyznání; náboženské vyznání však nemůže být na překážku občanským povinnostem.

(3) Nikdo nebude nucen činit jakékoliv náboženské úkony nebo účastnit se jakékoliv náboženské oslavy, s výjimkou případů, kdy tomu tak je v důsledku pravomoci svěřené právem jiné osobě, jejíž pravomoci podléhá.“

22. Rakousko má systém uznávání náboženských společností. Je upraven zákonem ze dne 20. května o právním uznání náboženských společností RGB1 1874/68. Takto je uznáno pouze pět náboženských společností, mezi nimi Římskokatolická církev, nikoliv však Svědkové Jehovovi. Náboženská uskupení bez právního uznání mají právní subjektivitu jakožto spolky podle obecného práva.

23. Náboženská výchova dětí je upravena spolkovým zákonem o náboženské výchově dětí, který převzal německý zákon z roku 1921, který byl inkorporován do rakouského práva v roce 1939 (viz výše odstavec 15).

Článek 1 zní takto:

„O náboženské výchově dítěte rozhodnou svobodně uzavřenou dohodou rodiče, pokud odpovídají za péči o dítě a o jeho výchovu. Takováto dohoda může být kdykoliv zrušena nebo skončí smrtí jednoho z manželů.“

Článek 2 zní takto:

„(1) Jestliže takováto dohoda neexistuje nebo přestane existovat, pak se aplikují na náboženskou výchovu dětí ustanovení občanského zákoníku o jejich péči a výchově.

(2) Během existence manželství nemůže žádný z rodičů rozhodnout bez souhlasu druhého, že dítě má být vychováno ve víře odlišné od víry, kterou vyznávají oba rodiče v době manželství, nebo od víry, v níž dítě bylo dosud vychováno, nebo že dítě má přestat navštěvovat hodiny náboženství.

(3) Jestliže takováto dohoda neexistuje, je možné požádat o zprostředkování nebo o rozhodnutí soud

pro mladistvé. Při takovémto rozhodování budou rozhodující zájmy na výchově, a to i v případech neupravených článkem 176 občanského zákoníku. Před přijetím takového rozhodnutí musí být vyslechnuti rodiče dítěte, a je-li to nutné, též příbuzní či příbuzní sešvagřením a učitelé, je-li to možné bez velkých průtahů nebo nepřiměřených nákladů. Dítě musí být vyslechnuto, jestliže již dosáhlo věku deseti let.“

1. Lékařské zákroky
2. Nutnost rodičovského souhlasu k nařízení transfuze krve nezletilým vyplývá ze zákona upravujícího lékařský zákrok obecně.

Zákon o nemocnicích BGB1 1/1957 v článku 8 stanoví toto:

„(1) ...

(2) Nemocniční pacienti mohou být lékařsky ošetřeni pouze v souladu s principy a uznávanými metodami lékařské vědy.

(3) Speciální léčebné zákroky, včetně chirurgických operací, mohou být na pacientu prováděny pouze s jeho souhlasem, avšak pokud pacient ještě nedosáhl věku osmnácti let nebo jestliže není duševně vyvrálý nebo zdravý a nemůže tudíž posoudit nutnost nebo užitečnost zákroku, pouze se souhlasem jeho zákonného zástupce. Souhlas se nevyžaduje, jestliže je zákrok tak naléhavě nezbytný, že by zdržení vyvolané získáním souhlasu pacienta nebo jeho zákonného zástupce nebo jmenováním zákonného zástupce mohlo ohrozit jeho život nebo by znamenalo riziko vážné újmy na jeho zdraví. Ředitel nemocnice nebo lékař odpovědný za řízení příslušného nemocničního oddělení rozhoduje o nutnosti a naléhavosti zákroku.“

25. Nařízení lékařského zákroku bez požadovaného souhlasu je trestným činem; to vyplývá z článku 110 trestního zákoníku, který zní takto:

„(1) Kdo vykoná lékařský zákrok na jiné osobě, byť i v souladu s pravidly lékařské vědy, aniž pro to předem získal souhlas této osoby, bude potrestán až na šest měsíců odnětí svobody nebo k pokutě až do 360 denních sazeb.

(2) Jestliže pachatel nezískal souhlas pacienta proto, že se domníval, že odložení zákroku by mohlo mít za následek vážné ohrožení života nebo zdraví pacienta, bude potrestán podle odstavce 1 pouze tehdy, jestliže domnělé ohrožení neexistuje a jestliže při náležitě péči ... si toho měl být vědom.

(3) Pachatel bude potrestán pouze na žádost osoby, která byla podrobena neschválenému lékařskému zákroku.“

ŘÍZENÍ PŘED KOMISÍ

26. Paní Hoffmannová se obrátila se svou žádostí na Komisi dne 20. února 1987. Stěžovala si, že jí bylo odepřeno mít ve své péči děti z důvodu jejího náboženského přesvědčení. Odvolala se na své právo na respektování jejího rodinného života (článek 8 Úmluvy), na své právo na svobodu náboženství (článek 9) a na své právo zajišťovat výchovu svých dětí v souladu se svým vlastním náboženským přesvědčením (článek 2 Protokolu č. 1); paní Hoffmannová dále tvrdila, že byla diskriminována z důvodu náboženství (článek 14).

27. Stížnost (č. 12875/87) byla prohlášena za přípustnou dne 10. července 1990. Ve správě ze dne 16. ledna 1992 (článek 31) vyjádřila Komise názor:

28. a) osmi hlasy ku šesti, že byl porušen článek 8 ve spojení s článkem 14;

29. b) dvanácti hlasy ku dvěma, že nevznikla separátní otázka ve vztahu k článku 9 posuzovanému samostatně nebo ve spojení s článkem 14;

30. c) jednomyslně, že nebyl porušen článek 2 Protokolu č. 1.

PŘÁVNÍ ZJIŠTĚNÍ

1. Údajné porušení článku 8 posuzovaného samostatně a ve spojení s článkem 14
2. Stěžovatelka si stěžovala, že rakouský Nejvyšší soud přiznal rodičovská práva k dětem Martinovi a Sandře jejich otci přednostně před ní samotnou, protože ona je členkou náboženské společnosti Svědků Jehovových; stěžovatelka tvrdila, že byla porušena její práva podle článku 8 Úmluvy, a to jak samostatného, tak i ve spojení s článkem 14.

Vláda popřela, že zde vůbec k nějakému porušení došlo, zatímco Komise souhlasila s tím, že byl porušen článek 8 ve spojení s článkem 14.

29. Podle článku 8 odst. 1 Úmluvy:

„Každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence.“

Soud úvodem poznamenává, že děti žijí se stěžovatelkou již dva roky od té doby, co s nimi odešla před rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 3. září 1986, který stěžovatelce uložil, aby je předala jejich otci. Rozhodnutí Nejvyššího soudu tak znamená zásah do stěžovatelčina práva na respektování jejího rodinného života, takže případ spadá pod rozsah článku 8. Skutečnost, na kterou se odvolává Vláda na podporu opačného názoru, a to že rozhodnutí Nejvyššího soudu bylo učiněno v kontextu se sporem mezi soukromými jednotlivci, nečiní v tomto ohledu žádný rozdíl.

1. Údajné porušení článku 8 ve spojení s článkem 14
2. Ve světle povahy předložených tvrzení Soud shodně s Komisí pokládá za vhodné posoudit tento případ podle článku 8 ve spojení s článkem 14, který zní takto:

„Užívání práv a svobod přiznaných touto Úmluvou musí být zajištěno bez diskriminace založené na jakémkoliv důvodu, jako je pohlaví, rasa, barva pleti, jazyk, náboženství, politické nebo jiné smýšlení, národnostní nebo sociální původ, příslušnost k národnostní menšině, majetek, rod nebo jiné postavení.“

31. Při užívání práv a svobod zaručených Úmluvou poskytuje článek 14 ochranu proti rozdílnému zacházení bez objektivního a rozumného ospravedlnění u osob v podobných situacích (viz, mimo jiné, rozsudek ve věci *Sunday Times v. Spojené království* /č. 2/ ze dne 26. listopadu 1991, Serie A č. 217, str.32, odst. 58).

Nejprve musí být stanoveno, zda stěžovatelka může tvrdit, že byla podrobena rozdílnému zacházení.

32. Při přiznání rodičovských práv - požadovaných oběma stranami - matce přednostně před otcem se Okresní soud v Innsbrucku a Zemský soud v Innsbrucku musely zabývat otázkou, zda je stěžovatelka způsobilá nést odpovědnost za péči o děti a za jejich výchovu. Přitom přihlíděly k praktickým důsledkům náboženského přesvědčení Svědků Jehovových, včetně jejich odmítání svátků, jakými jsou Vánoce a Velikonoce, jež jsou podle zvyku oslavovány většinou rakouského obyvatelstva, jejich odporu k nařízení transfuze krve a obecně jejich postavení jako společenské menšiny žijící podle svých vlastních odlišných pravidel. Okresní a zemský soud přihlíděly ke stěžovatelčinu tvrzení v tom smyslu, že je připravena dovolit dětem, aby oslavovaly svátky s jejich otcem, který si ponechal římskokatolické vyznání, a dovolit nařízení transfuze krve dětem v případech, kdy to vyžaduje zákon; oba soudy rovněž vzaly v úvahu psychickou vazbu existující mezi dětmi (které byly v této době malé) a stěžovatelkou a její obecnou způsobilost jako pečovatelky.

Při posuzování zájmů dětí zvažil Nejvyšší soud možné účinky na jejich společenský život při spojení se zvláštní náboženskou menšinou a na nebezpečí vycházející z totálního odmítání transfuze krve stěžovatelkou nejen, pokud jde o ni samotnou, ale - při neexistenci soudního nařízení - též pokud jde o její děti; to znamená možné negativní, účinky jejího členství v náboženské společnosti Svědků Jehovových. Porovnal je s možností, že převedení dětí do péče jejich rodiče by jim mohlo způsobit psychický stres, který musí být podle jeho názoru akceptován v jejich vlastním nejlepší zájmu.

33. Tento Soud nepopírá, že v závislosti na okolnostech případu faktory, z nichž vychází rakouský Nejvyšší soud na podporu svého rozhodnutí, mohou samy o sobě převážet váhy ve prospěch jednoho z rodičů spíše než ve prospěch druhého. Nejvyšší soud však také vnesl nový prvek, a to spolkový zákon o náboženské výchově dětí (viz výše odstavce 15 a 23). Tento faktor byl pro Nejvyšší soud jasně rozhodující.

Evropský soud proto akceptuje, že existoval rozdíl v zacházení a že tento rozdíl spočíval v náboženství; tento závěr lze vyvodit z tónu a z dikce úvah Nejvyššího soudu ohledně praktických důsledků náboženství stěžovatelky.

Takovýto rozdíl v zacházení je diskriminační při absenci „objektivního a rozumného ospravedlnění“, to jest, není-li ospravedlnitelný „legitimním účelem“ a neexistuje-li žádný „rozumný vztah proporcionality mezi použitými prostředky a účelem, jenž má být realizován“ (viz, mimo jiné, rozsudek ve věci Darby v. Švédsko ze dne 23. října 1990, Serie A č. 187, str. 12, odst. 31).

34. Účel sledovaný rozsudkem Nejvyššího soudu byl legitimní, a to ochrana zdraví a práv dětí; nyní se musí posoudit, zda byl splněn i druhý požadavek.
35. V daném kontextu je možné se odvolat na článek 5 protokolu č. 7, který pro Rakousko vstoupil v platnost 1. listopadu 1988; i když nebyl přivolán na pomoc v daném řízení, předvídá tento článek zásadní rovnost manželů, inter alia, pokud jde o rodičovská práva, a jasně stanoví, že v případech této povahy mají prioritu zájmy dětí.
36. Pokud se rakouský Nejvyšší soud neodvolával pouze na spolkový zákon o náboženské výchově dětí, zvažoval fakta rozdílně od nižších soudů, jejichž odůvodnění se navíc opíralo o názor experta-psychologa. Navzdory jakýmkoliv možným argumentům svědčícím pro opak, rozlišování opírající se v podstatě o pouhý rozdíl v náboženství není akceptovatelné.

Soud proto nemůže konstatovat, že existoval rozumný vztah proporcionality mezi použitými prostředky a sledovaným účelem; proto zde došlo k porušení článku 8 ve spojení s článkem 14.

1. Údajné porušení článku 8 posuzovaného samostatně
2. Ve světle závěru učiněného výše v odstavci 36 nepokládá Soud za nutné rozhodnout o tvrzení, že byl porušen článek 8 posuzovaný samostatně; argumenty předložené v tomto ohledu jsou na každý pád stejné jako argumenty posuzované s ohledem na článek 8 ve spojení s článkem 14.
3. Údajné porušení článku 9
4. Soud se shodně s Komisí domnívá, že neexistuje separátní otázka z hlediska článku 9, ať už posuzovaného samostatně nebo ve spojení s článkem 14, jelikož skutkové okolnosti, na něž se odkazuje jako na základ této stížnosti, jsou shodné s těmi, které tvoří základ stížnosti podle článku 8 posuzovaného ve spojení s článkem 14, jehož porušení již bylo shledáno.

III. Údajné porušení článku 2 Protokolu č. 1

39. Stěžovatelčina stížnost podle článku 2 Protokolu č. 1 nebyla Soudu předložena, takže ten nevidí důvod posuzovat ji z vlastního podnětu.
40. Aplikace článku 50
41. Podle článku 50: „Jestliže Soud zjistí, že rozhodnutí nebo opatření soudního nebo každého

jiného orgánu Vysoké smluvní strany je zcela nebo částečně v rozporu se závazky vyplývajícími z této Úmluvy, a jestliže vnitrostátní právo této strany umožňuje jen částečné odstranění důsledků takového rozhodnutí nebo opatření, rozhodnutí Soudu přizná v případě potřeby poškozené straně spravedlivé zadostiučinění.“

Stěžovatelka neuplatnila žádný nárok ohledně morální újmy, avšak požadovala 75 000 ATS jako náhradu nákladů a výdajů skutečně vynaložených před orgány Úmluvy, které nebyly pokryty právní pomocí. Komise se k tomuto požadavku nevyjádřila. Vláda jej shledala přijatelným; Soud souhlasí.

Z TĚCHTO DŮVODŮ SOUD

1. Potvrzuje pěti hlasy ku čtyřem, že byl porušen článek 8 ve spojení s článkem 14;
2. Potvrzuje jednomyslně, že není nutné rozhodnout o tom, že byl porušen článek 8 posuzovaný samostatně;
3. Potvrzuje jednomyslně, že nevzniká žádná samostatná otázka podle článku 9, ať už posuzovaného samostatně nebo ve spojení s článkem 14;
4. Potvrzuje jednomyslně, že není nutné rozhodnout o tom, že byl porušen článek 2 Protokolu č. 1;
5. Potvrzuje osmi hlasy k jednomu, že žalovaný stát je povinen uhradit stěžovateli do tří měsíců náklady a výdaje ve výši 75 000 (sedmdesát pět tisíc) rakouských šilinků.

Vyhotoveno v anglickém a francouzském jazyce a vyhlášeno na veřejném zasedání v Paláci lidských práv ve Strasbourgu dne 23. června 1993.

Marc-André EISSEN

tajemník

Rudolf BERNHARDT

předseda